

Geef bronsdieven geen kans

Auteur: Rineke van Houten - 11/05/2012

Het aantal diefstallen van bronzen kunstwerken is de afgelopen twee jaar verdrievoudigd. Kennis over goede beveiliging is nog niet gebundeld. Wat zijn de beste maatregelen? Een indruk van de eerste ervaringen. 'De zachte kant van beveiliging moet je niet onderschatten'.

Op een vrijdagochtend bleek Het Paard verdwenen. Van het bronzen beeld voor de bibliotheek in Dieren stonden alleen de hoeven nog op de sokkel. De gemeente Rheden was onaangenaam verrast. Maar het werd nog erger. Na het weekeinde bleken ook Simon en Tiny Carmiggelt te zijn gestolen. Het bankje voor het gemeentehuis waarop het echtpaar levensgroot in brons was vereeuwigd, was akelig leeg. 'Toen was duidelijk dat het om een systematische actie ging', zegt wethouder Harriët Tiemens. 'We besloten meteen alle bronzen beelden in de openbare ruimte weg te halen.' Daaronder bevond zich bijvoorbeeld Beatrix op de fiets, bij het Posbankpaviljoen. De vorstin stond er tamelijk alleen en was dus een relatief makkelijk slachtoffer.

Inmiddels zijn twee van de elf verwijderde beelden weer terug, beveiligd en wel. Hoe? Dat wil Tiemens niet zeggen. 'Het is in elk geval een stuk lastiger geworden ze te stelen'. Naar een adequate beveiliging van de andere beelden wordt nog onderzoek gedaan. Het is maatwerk, weet Tiemens inmiddels. 'Je moet ieder beeld apart bekijken. Een klok is iets anders dan een tafeltje op vier kwetsbare poten. Is het beeld hol of gevuld, groot of klein?' Overwegingen voor Rheden zijn ook de organisatorische gevolgen. 'Stel, je stopt een chip met gps in het beeld. Wie volgt dan waar het blijft? Hoe regel je dat?'

Rheden heeft het beheer van de beelden uitbesteed aan Stichting De Alliantie. Stef de Wit van de stichting werd overstelpt met aanbiedingen van bedrijven nadat de diefstal van de Carmiggelts in het nieuws was geweest. 'We hebben ook contact gehad met andere gemeenten, maar eigenlijk zit iedereen ermee.' Zijn doel is de beelden die nu in een onbekend gehouden depot zijn opgesloten, zo snel mogelijk weer naar buiten te brengen. 'Dat mag niet te lang duren. Ze zijn er tenslotte om te worden bekeken.' Hoe ze dan beveiligd zullen zijn, blijft het geheim van het gemeentehuis. Misschien verhuizen enkele beelden naar een plek met meer reuring en dus meer sociale controle, zegt De Wit.

In Groningen maken ze geen geheim van de wijze van beveiligen. Sterker nog: ze laten potentiële dieven vooral weten dat alle pakweg zestig bronswerken zijn behandeld met onzichtbare DNA-spray. Daarmee is de pakkans groter, zo is de overtuiging. In de spray zit een code die verwijst naar de gemeente Groningen. 'Dus als een beeld wordt gestolen en je wordt gepakt, is er een snoeihard bewijs dat het uit Groningen komt', zegt Nicoline Wijnja van de beherende organisatie Centrum Beeldende Kunst van de gemeente Groningen. De spray, die met uv-lampen te 'lezen' is, blijft volgens de fabrikant twintig jaar zitten en beschadigt het beeld niet. Ze geeft toe dat je afhankelijk bent van een bonafide tussenhandel, handelaren die de herkomst willen weten. 'Wij zien het als een extra maatregel, om dieven af te schrikken.' Het bericht over de DNA-behandeling kwam eind maart in de publiciteit. Sommigen dachten aan een 1 aprilgrap, maar dat bestrijdt Wijnja. 'We hebben het écht gedaan.'

Groningen laat de beelden ook 'technisch verstevigen' en 'verankeren' en besteedt veel aandacht aan de locatiekeuze. Ook hier maatwerk dus. En voor alle beelden in de openbare ruimte geldt: buurtbewoners erbij betrekken. Wijnja: 'We geven informatie over het beeld en de maker, we laten de buurt meepraten over de komst van een nieuw beeld. Het is niet goed als een kunstwerk als een alien in de buurt belandt. De mensen moeten het omarmen. Zo vergroot je ook de sociale controle. Dat is de zachte kant van beveiliging, die je niet moet onderschatten.'

Tijdrovend

Bert Binder van Binder Art Services begrijpt wel waarom gemeenten liever niet willen zeggen hoe ze bronzen beelden hebben beveiligd. Maar een beetje overdreven vindt hij het wel. Ook omdat de methode die hij zelf heeft bedacht volgens hem diefstalproof is. Of je van de beveiliging weet of niet: de rvs-constructie in het beeld is niet te kraken. In de werkplaats van het oude familiebedrijf in een Haarlemse polder liggen her en der bronzen beelden te wachten op de bewerkelijke, maar volgens Binder effectieve operatie: een massieve staf van rvs wordt over de hele hoogte in het brons geplaatst en gelast. Om de staf komt een buis. Dieven die met een slijptol het brons doorzagen ketsen af op de buis. Op sommige beelden in de loods, afkomstig van gemeenten in het hele land, is te zien waar de staf is gelast. Daar moet het brons nog worden bijgewerkt.

De methode-Binder is tijdrovend omdat het bedrijf de beelden van de sokkel moet zagen, naar de werkplaats moet vervoeren en weer terug moet plaatsen. Maar dan heb je er ook geen omkijken meer naar, zegt Bert Binder. De eerste proeven zijn met glans doorstaan, meldt hij met een brede glimlach. In een stad in het oosten van het land is een diefstal mislukt en elders is een beeld met een auto omvergetrokken maar niet meegenomen. Hij zegt dat vrijwel elk beeld met de rvs-methode te beveiligen is. 'Uitgezonderd heel fragiele beelden.'

Binder, dat sinds een jaar of tien vooral onderhoudswerk uitvoert aan bronzen beelden, werkt regelmatig samen met Scope Solutions, een Arnhems bedrijf dat een alarmsysteem heeft ontwikkeld waarmee diefstal in de kiem kan worden gesmoord en eenmaal gestolen kunst kan worden opgespoord. Bij beweging, vandalisme en verplaatsing van het beeld gaat een stil alarm af en komen mensen van een beveiligingsbedrijf in actie. Is het beeld al onderweg, dan volgen medewerkers van een recherchebureau het via radiosignalen. Binder plaatst de

alarmsystemen (met een prijs vanaf ongeveer tweeduizend euro) onzichtbaar in het kunstwerk. Rob Jonkers van Scope en Bert Binder waarschuwen ervoor dat bronsdieven bereid zijn grote risico's te lopen voor weinig geld. Daarom hebben ze hun bedenkingen bij wat Jonkers noemt 'CSI-achtige' beveiligingstechnieken, zoals DNA-spray. 'Schroothandelaren in Nederland zijn doorgaans erg oplettend', aldus Binder. 'Maar of bedrijven over de grens ook naar de herkomst kijken? Bronsdieven hebben niets te verliezen.'

KADER

Per beeld een risicoanalyse

Veilig Erfgoed van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed adviseert gemeenten niet een-op-een, maar bundelt wel de kennis over beveiliging van cultureel erfgoed. Er is een brochure in voorbereiding waarin alle vormen van beveiliging van bronzen beelden de revue passeren. In het algemeen luidt het advies: maak per beeld een risicoanalyse. Elke situatie is anders, afhankelijk van vorm en formaat van het beeld, belang en cultuurhistorische waarde, locatie en bereikbaarheid. Daarom is de beveiliging maatwerk.

Preventie is het beste. Maak het de dieven zo moeilijk mogelijk. Veilig Erfgoed heeft twijfels bij maatregelen als DNA-spray en (kostbare) gps-tracking. 'De kans dat het beeld in stukjes bij de Schroothandelaar terecht komt is nog steeds aanwezig.'

Veilig Erfgoed beheert ook een LinkedIn-groep met berichten en discussie over het onderwerp.

KADER

Beveiligen – hoe dan?

1. Maatwerk

Inventariseer de collectie en maak per beeld een risicoanalyse. Wat is de waarde (emotioneel/kunst/historisch) en wat zijn de risico's (locatie/omvang beeld)? Een groot beeld loopt minder risico te worden gestolen. Door de bank genomen zijn beelden die door twee man kunnen worden meegenomen, het kwetsbaarst.

Van welke beelden is een mal aanwezig? Leeft de kunstenaar nog? Laat van kwetsbare beelden een scan maken zodat deze na diefstal nagemaakt of gerestaureerd kunnen worden.

Waar staat het beeld? In een druk gebied heeft beveiliging minder prioriteit.

Een goed voorbeeld is de gemeente 's-Hertogenbosch. Die heeft de collectie verdeeld in drie categorieën.

De eerste: Grote bronzen objecten. Moeilijk te stelen door hun omvang en door de grote sociale controle in de omgeving. De gemeente neemt bij deze categorie geen extra maatregelen.

De tweede: Kleinere bronzen objecten. Die worden tijdens het reguliere onderhoud beter bevestigd. Als er geen mal meer van het beeld is, wordt er een gemaakt. Daarmee kan het object opnieuw worden gegoten bij een eventuele diefstal.

De derde: Diefstalgevoelige bronzen objecten. Deze worden bij Binder Art Services in Haarlem voorzien van een roestvrijstalen (rvs-)frame, zoals hierna beschreven.

2. Constructies

Bijvoorbeeld een rvs-staf met buis zodat de zaag vastloopt. Het beeld moet er wel voor worden weggehaald en weer worden teruggezet: een tijdrovende klus. Niet geschikt voor heel fragiele beelden zoals een hert op dunne pootjes.

3. Elektronica

Bijvoorbeeld een ingebouwd alarmsysteem waarmee het beeld ook kan worden gevolgd en opgespoord.

Belangrijk is het regelen van de 'opvolging': waar komen de meldingen terecht en welke taken liggen bij de gemeente?

4. Lampen, hekken, camera's, bloembakken

Beelden staan niet voor niets in de openbare ruimte. Alles daaromheen kan de uitstraling van het kunstwerk zelf aantasten. Dat geldt ook voor een 'struikelmat', onlangs als proef in gebruik genomen door de NS. Over een struikelmat kun je moeilijk lopen, maar dat geldt dan ook voor de kunstliefhebber.

Voor lampen en camera's is stroom nodig of zonnepaneeltjes. Lampen en camera's kunnen ook kapotgaan (of vernield worden). Smart camera's kunnen misschien afschrikken als ze felle verlichting en een luid alarm in werking zetten.

5. DNA-spray

DNA-spray wordt onzichtbaar aangebracht en blijft twintig jaar zitten. In de spray zit een unieke code, te zien met uv-licht, die verwijst naar de eigenaar. DNA-spray is vooral geschikt als afschrikking.

6. Scan/mal

Is het kwaad geschied? Dan kun je altijd nog een replica laten maken. Een scan laat je zien hoe het beeld er precies uitzag. Een mal kun je

opnieuw gebruiken voor het gieten. Het bewaren van een mal vraagt wel opslagruimte. Voor hergieten is altijd toe-stemming nodig van de kunstenaar of diens erfgenamen.

KADER

Echtpaar Carmiggelt brengt buurt bij elkaar

In de gemeente Rheden is het beeld van het echtpaar Carmiggelt teruggevonden, zwaar gehavend. Maar de voor-uitzichten voor de stukjesschrijver en zijn vrouw zijn gunstig. Verontwaardigde burgers verenigden zich in allerlei in de 'Stichting Carmiggelt terug op Steeg' en begonnen geld in te zamelen voor de restauratie.

'Hartverwarmend dat er meteen een groep mensen opstaat', vindt wethouder Tiemens. Op haar voorstel betaalt de gemeente de helft van de getaxeerde herstelkosten. Het Paard, eveneens toegetakeld teruggevonden, wacht eenzelfde behandeling.

Vindplaats: VNG Magazine nr. 10, 11 mei 2012, pagina 16

<http://www.vngmagazine.nl/archief/5064/geef-bronsdieven-geen-kans>